Цана асобнаго № 40 кап.

Вольная Беларусь

Тыдневік палітычны і літэратурны.

Умовы падпіскі:
На год...... 12р.
На поўгода.... 7р.
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захараўская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

Ніхай жыве Вольная Беларусь!

№ 8. 1918 г. 10-го (25) сакавіка 1918 г. № 8.

Што будзе?

Што будзе с табою, убогі народзе.
Дзе схована лепшая доля твая?
Дзе думка аб волі, зямліцы ды згодзе,—
Ці ж зноў твая праца—на зыск гультая?
Без жалю, без сэрца, у няволі вялікай,
Цябе усе, хто хоча, цягаюць, скубуць,
А ты нібы хворы, як сонны, як дзікі,
Ні можаш прачнуцца, ні хочаш зірнуць.
Уставай жа, люд мілы! Жыві, бараніся
Ад жаху згіноты, ад вечнай нуды.
Цяпер хоць абапал сябе азірніся,
Ратуйся, як можаш, ад велькай бяды!
Ты дось надрэмаўся у часіну апекі...
Дык глянь жа—льос новы чэкае цябе.
Ці ж ты, скамянелы, забіты, калека?
Шукай свайго права ні ў сьне- -ў барацьбе.
I сонцо зазьяе; разойдуцца хмары,
Як знойдзеш ты долю сваю.
I згінуць зладзействы, разбоі, пажары
На ўсім Беларускім краю.
I зноў засьпеваюць дзеўчата у полі;
Над нівою жоўтай зазвоняць сярпы...
Скажы ж, мой народзе: «*Мне гора да волі,*
«*Зрабіўся я вольным, я ужо ні сьляпы!..*»
Каб нашы суседзі цябе шанавалі,
Каб льос твой зьмяніўся навек,
Каб добрыя людзі цябе пазнавалі,
Як тога, што скінуў пакуту ды зьдзек.
Калі ж гэта ўбачу зарніцу на ўсходзе,
I вольнаго ў вёсцы знайду ратая?
Што будзе с табою, убогі народзе,
Дзе схована лепшая доля твая?..

Мінск 27/11—1918 р. **Макар.**

Плач Волі.

Над крываваю зямлею
Хтось нішчасны шчасьця просіць.
Над крываваю зямлею
Воля плача і галосіць:
«Эх, вы людзі, эх, вы людзі,
«Што са мною вы зрабілі?
«Эх, вы людзі, эх, вы людзі,—
«Волю вы сваю згубілі!»
I ляціць на усе дарогі,
Сьляпых лірнікау спаткае.
«Ой, чаму, чаму пад ногі
«Мяне кінулі?—пытае.
«Абліваючысь сьлезамі,
«Абліваючысь крывею,
«Я ішла-ішла за вамі
«Прамяністаю сьцязею,
«Я ішла на вашы згукі,
«Я ішла на вашы клікі,
«Я ішла на вашы мукі,—
« Шлях быу цяжкі і вялікі.»
Воля сьлезы разлівае.
Сыпе жвір на русы-косы.
I жалобу надзевае,
Горка, жаласна галосе:
«Палячу я у шчыр-боры,
«Дзе гудзяць матулі-сосны.
«Там над імі граюць зоры
«I у зімы і у весны.
«Палячу на бурны рэкі,
«Што цякуць у даль на волі.
«Там на лузі чалавека,
«Ні убачу я ніколі.
«Палячу у стэпы дзікі,
«Дзе цьвітуць на волі кветкі,
«Там нясуцца птушак зыкі
«Пад нябесныя паветкі.»
Воля падае ад болі
I цалуе жвір-каменні.
«Спадзевалася я боляй
«Ад людзкога пакалення.
«Нібы камень, іхні сэрцы,
«Іхні душы цемны-мутны,
«У прарокау іх,—паверце,—
«Шчыр-жаданні ні магутны...»
Над крываваю зямлею
Хтось нішчасны шчасьця просіць.
Над крываваю зямлею
Воля плача і галосіць.

Мінск 30/XII—1917 г. **Ясакар.**

Мір і Беларусь.

У нядзелю, 3-го (18) сакавіка, у Берэсьці падпісаны міравы трактат паміж цэнтральнымі дзяржавамі і Вялікаросіей. Такім чынам, большэвіцкі вялікарускі урад прымушан быу згадзіцца на тыя варункі міру, якія былі запрапанованы гэрманцамі. Формула—ні міру, ні вайны—ні збавіла ад ганебнаго міру. Мала таго, скарыушыся перад пераможцам, большэвікі абавязаліся нібауна памірыцца з Украінскаю Народнаю Рэспублікай і вывесьці сваё войско і чырвоную гвардзію з Украіны і Фіпляндзіі. Ратавaушыя цэлы сьвет, самі сябе выратаваць ні спрамагліся.

На моцы надпісанаго трактату, Расія страціла усе тыя ні вялікарускія землі, якія былі прылучаны мячом і дыпльоматыяй да даунейшаго Маскоускаго княства. Страчана Арменія, адпала ад Расіі Фінляндзія, землі Надбалтыцкія, Украіна, Польшча, Літва і заходняя часьць Беларусі. Усходняя Беларусь, акупованая пры апошнюм наступленню,—як Міншчына, палова Магілеушчыны і Віцебшчыны, паводлуг варункау міру, фармальна застаюцца пры Вялікаросіі, а фактычна яны будуць заняты нямецкім войскам да тых пор, покі ні утворыцца агульна-эуропейскі мір, або ні скончыцца расійская дэмобілізацыя. Абшары, забраныя немцамі да апошняго наступлення і быушыя колісь пад уладаю Расіі, больш да Расіі належыць ні будуць, і Расія ні мае права умешывацца да унутраных спрау тых мяйсцовасьцяу.

Такім чынам, ад быушай дзяржавы Расійскай засталася толькі Вялікаросія,—быушае княжаство Маскоускае, або Масковія. Цяпер Вялікаросія, як і дауней, зусім адсунута ад З.-Эуропы і зноу апынулася на пагранічча з Азіей. З утратаю Надбалтыцкіх провінцый, зачынілося акно у Эуропу, прарубленое Петрам Вялікім, і згінула праца цароу маскоускіх. А калі дадаць сюды аднауленне гандлеваго трактату 1904 г. з зьменамі на карысьць Гэрманіі, то трэба сказаць, што Вялікаросія пастаулена у нізьмерна цяжкае эканамічнае становішчо. I трудна сказаць, дзе канец тым нішчасьцям, якія валяцца з усіх бакоу на быушую дзяржаву Расійскую. калі узяць яшчэ на увагу пасуванне японцау у Сібіры...

Цяжкае становішчо і нашай староньки, Беларусі. На міравыя перагаворы беларусау ні пусьцілі. Імя Беларусі ні разу ні успаміналося у Берэсьці, калі абмінуць увагу фон-Гофмана аб разгоні „усебеларускаго конгрэсу». Умовы паміж Вялікаросіей і цэнтральнымі панствамі ясна гаворыць, што заходняя часьць Беларусі,—Віленшчына, Гродзеншчына і частка Міншчыны —адарваны на заусюды, і льос іх маюць устанавіць гэрманцы у паразуменні з насяленням. Заходняя часьць Беларусі акупована нямецкімі войскамі, і гэрманцы гатовы ачысьціць яе ад свайго войска посьля агульна-эуропейскаго міру і аддаць яе Вялікаросіі ужо, мабыць, без усякаго паразумення з насяленнем. I вось так Беларусь падзеляна на дзьве часткі с тым, каб заходняя часьць яе заставалася у залозі да утварэння агульна-

го міру. Далейшы лёс нашай старонкі залежыць ад таго, як скончыцца вайнная справа немцаў з ангельцамі і французамі.

Тым часам, німа ведама, калі скончыцца вайна на Заходзі. Мір Вялікарасіі с цэнтральнымі дзяржавамі ні зрабіў ні якіх перамен у палажэньню Беларусі. Беларусь як была расьцята, так і застаецца. І цяпер справа у тым, каб за тої час, які аддзеляе нас ад агульнага міру, умацавалося на Беларусі пажаданне нашае нацыянальнае незалежнасьці і каб утварылася німагчымасьць раздзелу нашае спакутанае айчыны. Трэба выкарыстаць утворанае палажэнне і далажыць усіх сіл і заходу, каб злучыць наш край у адзін цэлакупны, нацыянальна незалежны арганізм.

С кім нам быць—з Усходам ці Азіей —гэтае пытанне павінно быць вырашано без вагання. Зьвязак с спустошанаю,эканамічна занепалаю, зруйнованаю і адсунутаю ад мора Вялікарасіей пагражае нам эканамічным, грамадзянскім і нацыянальным занепадам і ні забезпечае нас ад новае военнае напасьці, бо трудна спадзявацца, каб акрыжушая Масква ні пажадала сабе рэваншу.

Беларусы павінны дабіцца прадстаўніцтва на агульна-эўропейскім міравом кангрэсі.

Я. Л-к.

Родная мова і яе значэнне.

(Глядзі № 7).

Ні даўна яшчэ пачалося беларускае адраджэнне, пачатак яму палажылі нашы пісьменнікі і паэты і многа іншых верных і шчырых сыноў свайго краю. Яны самі скрозь гавораць па-беларуску, пішуць кніжкі, выдаюць газэты, стараюцца увясьці сваю мову у школах і у ваусіх інстытуцыях нашаго краю. І усім нам трэба вучыцца гаварыць па-беларуску, бо хто кажа, што ён беларус, а мовы беларускае ні прызнае, тої кепскі беларус. Ні прынясе ён карысьці роднаму краю. Міцкевіч і Сыракомля былі беларусы і ведалі, што яны беларусы, але калі яны гаварылі і пісалі па-польску, то уся праца іх пашла на багацце і пыху польскаго народу. «Хто любіць Айца Нябеснаго, а бліжняго свайго нінавідзіць»,—сказаў Хрыстос: «тоі кажа ніпраўду.» Хто любіць свой край, а культуры яго ні прымае,тоі лжэц,—скажам мы ад сібе.

Трэба нам самым шанаваць сваю мову і гаварыць скрозь па-беларуску, як гэта робяць расійцы ці палякі, тагды і чужыя людзі стануць шанаваць яе. А то як жа яны стануць паважаць яе, калі мы самі ні шануем?!

Дзеля гэтаго нам трэба здабыць сабе навуку і асьвету у сваей мові, каб дагнаць іншыя народы, бо мы далека адсталі ад культурных людзей, дзякуючы таму, што ні мелі сваіх школаў. Асьвета наша павінна быць беларуская, бо толькі у сваей хаці свая воля і праўда.

Вялікі украінскі паэт Т. Шаўчэнка сказаў:

Вучыцеся, браты мае,
Думайце, чытайце,
І чужому навучайцеся,
Але й свайго ні цурайцеся.
Ні цурайцесь таго слова,
Што маці сьпевала,
Як маленькіх галыхала,
Малых спавівала.

Трэба вучыцца роднай мовы. У нас чамусь думаюць, што калі кніжка ці газэта напісана па-беларуску, то яе павінен разумець кожын, нават безграматны. Каб мова заводзілася толькі дзеля таго, каб лягчэй разумець, то можна было-б і ні турбавацца: народ беларускі адолеў навучыцца уселякай мові. Але родная мова мае сваю уласную цану і значэнне. Перш-на-перш, разумеецца, яна дапаможа нам лягчэй і хутчэй пераняць навуку і асьвету. Але сэнс у тым, што родная мова —гэта душа народа, яго скарб,—багацце і аздоба. Толькі праз асьвету у роднай мові мы дойдзем да лепшей долі, толькі яна вывядзе нас із цемры на шлях волі, братэрства і сьветлаго, разумнаго жыцця. Быў час, калі у Заходнай Эўропі у школах і навуцы панавала латынь. Тагды навука, перанятая ад грэкаў і рымлян, спынілася. Людзі таўкаліся на мейсцы, ламалі голаў над кабалістыкай і алхіміей, шукаючы некаго «жизненнаго эликсиру.» І толькі тагды, як трокнуліся яны, што гэтаго «жизненнаго эликсиру» і шукаць ні трэба, бо яны яго маюць і што гэты эліксір—есьць іх родная мова,—толькі тагды пачалася эпоха адраджэння, і людзі шпарка сталі пасувацца уперад на дарозі да навукі, асьветы і людзкого дабрабыту.

Цікава, што і народ у істоці сваей разумее гэта і выказаў гэта у сваіх песьнях і казках. Мы ведаем, што народ беларускі, змагаючыся з гістарычнымі злыднямі сваімі, страціў апошнія сілы ды мёрам заснуў летаргічным сном. І, мабыць, у гэты страшны час ціша і нацыянальнаго уціску, стварылася казка пра забітаго брата. Апаведаецца яна ні улетку, як сьвет Божы грае і красуе, і ні узімку, калі мароз і завіруха, а у час вялікаго посту, на прадвесьня, на пярэдадні новаго жыцця.

Ні грай, дудачка, ні грай!
Майго сэрца ні уражай.
Мяне брацінькі забілі,
Нож мае у сэрцайко усадзілі,
Чаравком вочы накрылі.

Брацінькі—гэта Польшча і Масква, над панаваннем каторых жыла Беларусь... І апаведаецца у казцы гэтай, дзе дастаць тых лекаў, дзе можна разстарацца тае вады жывучае і гаючае, каб адратаваць забітаго брата.

Для нас, сучасных дзяцей Беларусі, тымі лекамі, тою вадою жывучаю і гаючаю есьць нашая беларуская мова, пісьменетво і асьвета на грунці роднай культуры.

Толькі мова і асталася у народу нашаго ва усе яго злыдні, толькі яна, моў тая дудачка у казцы, грала і прамоўляла усяму сьвету, што *жыў яшчэ наш народ і жыць ён хоча, і жыць ён можа, і жыць ён будзе.* Адна яна, нашая родная мова, асталася памяткаю даўнейшай славы Беларусі і служыць нам ніуміручай надзеяй на будучы росквіт, а цяпер нясе народу сьвет сьвядомасьці нацыянальнай, палітычнай і грамадзянскай.

Я. Л-к.

Прыфрантавы рубеж на Беларусі.

(Нататкі і уражэнні).

I.

Гэта было каля трох гадоў таму назад. У ночнай цішы беларускіх вёсак пачуліся першыя глухія і далекія гарматныя выстралы. Далекія зарніцы пажарышч фарбавалі ночнае небо.

Людзі слухалі і глядзелі на гэта, поўныя зацікаўленасьці і трывогі. Людзі адчувалі і дагадываліся, што на іх надыходзіць нешта новае, страшное і німінучае... Людзі пакорліва чакалі тоі чорнай сілы, якая мелася зварушыць, перавярнуць іператварыць увесь лад іх стараго, спакойнаго жыцця...

Я тады быў у вёсцы і добра памятаю гэты настрой. Такі настрой бывае у простых селян на полі у часі зацьмення сонца.

Блізіліся гарматныя выстралы-грымоты. Пыхало агнём ад блізкіх пажарышч. Земля дрыжэла і паветро завалакалося парахавым едкім дымам. Вясковыя людзі пачалі хавацца па лясох ад налётаў казацкіх бандаваў і німецкіх разведчыкаў. Ніспакой і трывога расьлі у селян з мінюты на мінюту. Тыднямі спалі ні раздзеваючыся, па чароду, старыя і малыя.

Па ціхіх гасьцінцах, ні бачыўшых ніколі сьвету і людзей, загручалі вялізорныя абозы, насыпаліся дзесяткамі тысячаў узброеныя салдаты, зараўлі аўтамабілі, пужаючы пякельнымі пражэктарамі-вачыма глухія вёскі. Над небам пачалі клекатаць каршуны-аэрапланы, нібы сталевы заварожаны вырай, нібы вешчуны нечаго нібывалаго, жудаснаго... А хваля уцякачоў жывой лавінай гвалтоўна рынулася з роднай замелькі, плыла ніпрытомная ды уцякала с-пад агня на чужыну, азначаючы свой шлях, абапал гасьцінцу, крыжамі на сьвежых магілках... За бежанцамі салдаты гналі вялізарныя стады рэквізованых жывёлін, якія падымалі цэлыя воблакі пылу па дарозі і жудасна-дзіка раўлі...

Гэта было у час прарыва немцамі фронту каля Баранавіч, Маладэчна і Смаргоні. Людзі вясковыя былі тады болей усяго перапалоханы тым, што іх лавілі на акопныя работы.

Памалу фронт устанавіўся. Жыцце у прыфрантавым рубяжы закіпело усіленым футурычным тэмпам. Наплыў чужых людзей розных элямэнтаў і рознаго стану, —як з войску, з палоннікаў, з бежанцоў, з дарожных атрадаў, с союза гарадоў і земскаго, с «Сьверо-Помощи», —свайго роду часовае перасяленне народаў,—меў за гэтыя тры гады вельмі вялікі уплыў на Беларусь, а на прыфрантавым рубяжы перамяніў увесь бытавы уклад жыцця, ажно і пазнаць трудна. Мейсцовы быт вёсак, мястэчак і мест пераіначыўся, прыняў зусім новую акрасу у сваіх эканамічных і маральных стасунках.

Згінуло і пайшло дымам парахавым усё ранейшае, самабытнае і традыцыйнае. Наіўна-патрыярхальную псыхалёгію массаў зьмяніў дзікі і нівядамы псыхоз

Ад старага жыцця асталіся адны успаміны, адны глухія одгукі падводных званіц...

* * *

Мне як раз здарылося пажыць колькі часу у прыфрантавой паласе па Віленшчыні і Міншчыні у восень 1915 г. а потым быў у раз'езьдзі цэлы месяц па валасьцёх Вілейскаго павету у восянь 1917 г., За гэты час вельмі пуката вызначылася розьніца жыцця. Чародзейная мэтамарфоза—ні тыя людзі, ні тая прырода. С кожнаго кутка, с кожнаго чалавека веіць новай «культурай».

Дарогі нібы то папраўлены «дарожнымі атрадамі.» Зробляны насыпі. Ні шкадавалі мейспамі самаго найлепшаго лесу на гэту справу. Бывае кавалкамі на гасьцінцу памосты с самых тоўстых бярвенняў. Масты, тэлеграфныя слупы. Але ва усей гэтай працы, дзе патрачаны безмерныя народныя багацці, відаць нігрунтованасьць, сьпешнасьць, часовасьць. Зроблена на «покуль што», на адбыцце павіннасьці. Здаецца табе, што «дарожнікі» наумысьне папсавалі—на самых высокіх няперашніх насыпях езда горшая, як на ранейшых первабытных дарогах... Усюды пырсьае на цябе грязь і чуць душы ні вытрасае, як пападаеш на кучу каменняў, або у глыбокую калюгу. За тое, калі глянеш па баках, дзе раней гулі цёмныя бары і пушчы, дык робіцца сумна—адны пустэльні асталіся, толькі блішчаць белыя круглыя абрубкі пнёў, нібы вялізарныя грыбы... Мейсцамі выкапаны сярод поля ямішы. Гэта капалі пясок на насыпі, хаця пясок гэты памагае, нібы кашаль у хваробе, адно толькі, што грязь прыбавілася. Сумуюць старыкі і жалюшча.

Усюды па тракту з Мінска да Даугінава (каля 85 вёрст) спатыкаюцца калажагі і розныя павозкі нітутэйшаго фасону,—усе купленыя ад бежанцоў розных губэрняў. А людзі па вёсках і мястэчках усе, ад малаго да вялікаго, з ног да галавы, у вопратках «защытнаго» колеру. (Наміж іншым, уся Расія адзета цяпер у защытны колер фасону «галіфэ»). Так і мазолюць вочы на кожным кроку ватоўкі—«хвухраячкі», бінты і «амэрыканкі». Я бачыў у адной весцы старога дзеда у казацкіх штанах с чырвонымі лампасамі. Праўда, і свае падкпівалі над ім, называючы яго «казаком».

І колькі ні было змаганняў на гэтай часьці, каб ні скуплівалі салдацкаго абмундзіраваньня па гарадох, мястэчках і вёсках, пры старым і пры новым рэжыму, адбіралі купляныя рэчы, арыштовывалі, штрафавалі і нічога ні памагае. Увесь край, «от" ямшчыка до первого поэта», адзеты у «защытку» і сьмяюцца усе над усімі строгімі законамі ваеннаго часу «защытным» сьмехам, бо другога выхаду німа.

У моладзі па вёсках найвысшым шыкам лічацца пярсьцёнкі фабрыкацыі аўстрыяцкіх палонных. У кожнай зухаватай дзяўчыны можна убачыць на пальцах 3-4 штукі гэтых пярсьцёнкаў.

У гаспадынь замест гаршкоў—салдацкія кацялкі, а замест шклянак—бляшанкі ад кансэрваў: «кансэрвачкі».

А мова якая. Божухна Ты! Праўдзівае Вавілёнскае столпотварэнне. Тут і польско-ломжынская акцэнтацыя ад бежанцоў, і нямецкія словы ад палонных, і латышскія і вялікарускія ад «дарожнікаў». Стварыўся такі багаты лексікон слоў, што проста валасы дыбам. Большая частка гэтых слоў і выразаў да друку ні падходзюць. Яны дадаюцца да любой гутаркі, як перац, ні соль да стравы. Імі перасыпано кожнае апавяданне селяніна, нібы гарох коляровымі паперкамі. Вось нікаторыя словы я даю: «псякрэв», «холера», «як Бога кохам», і г. д.. А гэта «як Бога кохам» часта дадаюцца да ядрэнных нiцэнзурных прамоваў так спрытна, што і сьмех і злосьць бярэ. Як гэта тут дзіўна добра прышчапілося красамоўства польскаго нізу...

А песьні пяюцца усюды салдацкія, новаго калібру. Глаўным чынам зававала сымпатыю адна песьня, абляцеўшая мэтэорам усю Расію. Мой хурман, з якім я ехаў з Менску да Даўгінава, усю дарогу гэту песьню сьпеваў:

«По улицам ходила большая крокодила,
Она, она зеленая была.
В зубах она держала большое одѣяло,—
Она, она голодная была.»

І нібы доўбняй убіваў фурман гэту песьню у мае мазгі. Ен прымушаў мяне думаць аб ёй усю дарогу. Я дзіву даўся: чаму гэта такая дурацкая песьня, безсэнсьлены набор слоў абхапіў усю Расію. Нават інтэлігэнтныя людзі яе сьпеваюць. Ва усім, відаць, вінавато цяперашняе нісуразнае жыцце...

Праўдзівы футурызм...

Аднак ёсьць у гэтай песьні і сімволіка: ці ні уся Расія падобна цяпер да зялёнай галоднай кракадылы, якая ходзіць па вуліцах у «защытным» колеру ды «одѣяло» у зубах сваіх трымае і рвець зубамі на шматы ад голаду нават тое, што і для яды ні гадзіцца? Ці ні усе нішчыцца тут без толку на кожным кроку?..

Толькі на некалькі хвілін фурман ні бубніў над маім вухам сваёй кракадылай. Гэта было тады, як у яго укралі пугу на стаянцы. Фурман быў устрывожаны усей душой. Жартачкі казаць: —«Мой конік без пугі, халера, гэта тое самае, што паравоз, псякрэв, без машыніста. Як Бога кохам!»—у вельмі трагічнай позі тлумачыў мне свае безвыходнае становішча фурман.

Але, як раз, воддаль дарогі, на лузі, пад хлызначком пасьвілася скацінка, а ля кухні [illegible] 7 летнія хлопчыкі. Мы с фурманом падышлі да іх на ратунак. Фурман падскочыў да аднаго с пастушкоў таргаваць пугу, а другія два, у салдацкіх шапках блінах, у «хвухваячках» пачалі займацца мною, падскаківаючы з адной нагі на другую; бо ногі у іх былі босыя, чырвоныя, як буракі і патрэсканыя ад сіверу. А дзень быў васенні, досіць халодны.

Адзін с хлопчыкаў сьпеваў мне, як певянь, а другі брэхаў па-сабачаму. А павінен я казаць праўду, што у іх выходзіло досіць артыстычна, і я ім даў некалькі паперовых пятакоў. Блакітныя вочкі маленькіх артыстаў заблішчэлі ад нёспадзеўнаго гонарару, і яны ўздумалі зусім запалоніць мяне сваім мастацтвам і давай сьпеваць:

«По улицам ходила...»

Толькі раззявіліся хлопчыкі, і я махнуў ад іх у другі бок на уцекі. Вот куды дабралася сучасная «культура»!

Селяне па вёсках ловяць рыбу ручнымі бомбамі: яны глушаць рыбу, а потым бяруць рукамі сколькі угодна. Без нішчасных выпадкаў, разумеіцца, ні абыходзіцца.

У м. Сосінках (Віл. пав.) нейкі абібока знайшоў такую «бутэлячку», з двума колцамі, на агародзе. Цацка яму вельмі спадабалася. цацкаўся-цацкаўся, круцючы гэтыя колцы, покуль «бутэлячка» загудзела як пчала: „з-з-з-з!“ Абібока спужаўся, выпусьціў з рук «нячыстую сілу». Бухнуло і... ад абібокі асталіся «рожкі да ножки». Яшчэ у «дадатак раніло 8 чалавек, а дзьве фурманкі з мукою разбіло у трэскі.

Дзеці забаўляюцца патронамі ад вінтовак. Гэта ужо лічыцца дзяцінцай забавай. А патроны у большай часьці ні пустыя. Дзеці іх разбіваюць малаткамі, кладуць у вогнішчо, каб «бухалі», і, разумеіцца, без «перапудаў» тут ні абыходзіцца.

(Далей будзе).

З. Бядуля.

На сяло.

Абы цеплійко прыйшло,
Абы слонко прыцякло,
Абы зімку прагнало—
Уцяку я на сяло.

Ні люблю я места—страх!
Што ні крок—высокі гмах,
Што ні мур—то цяжкі дах
І безлюдна на людзях.

А на весцы—там прастор,
А за вёскай ночны бор,
А у бары тым птушак хор,
Мілёны ноччу зор.

— Уцяку я на сяло,
Абы-б цеплійко прыйшло!

28.II

Алесь Гарун.

Ні хапіло сілы.

(Гляд. № 7.)

V.

Халодны вясенні вечар. Дробны дождж сее, як праз сіто. Хмары спусьціліся нізка над зямлею. На зямлі лужыны вады. Усе мокрае, сьцюдзенае.

На лузі, каля лесу, прытуліліся некалькі хурманак бежанцау. Вазэ панакрываты посьцілкамі. Пад некаторымі вазамі прывязаныя сьвінні, пад другімі ляжаць сабакі. Спутаныя коні шчыплюць траву трошкі воддаль. Іншчэ далей пасецца стадко кароу.

У лесі патрэсківае агоньчык. Каля агню шпарка бегаюць дзеці, падкладваючы дроу і сваручыся паміж сабою. Тут жа сядзяць некалькі кабет. Адна з іх, старэнькая, апусьціла галаву, нешта шэпча і усхліпвае. Малодшыя гамоняць у голас, разказваюць, як хто уцекау і заліваюцца плачам, альбо дзікім сьмехам.

— Усе пакінулі, выскачылі голыя,—зьмерзнуць прыдзецца—плакала адна і ламала рукі.

Другія яе угаварвалі.

— Ні адна-ж ты гэтакая. Усе павыскаквалі, у чым маці радзіла. Што-ж рабіць, разам будзем гібець.

— Мо' хто апрануцца хоць узяу, а у нас жа вічагусінька, усе дазвання пакінулі,—плакала кабета.

— Гдзе там было зьбірацца. Я дык, дальбог, гэта-ж казаць сьмешна: ні узяла сьвяточнай адзежы с скрыні, а коші з апучамі на воз упакавала. А Божа ты мой! І гдзе той розум падзеуся...—сьмеялася адна кабета, а па вачах відаць былі сьлезы. (Апучы гэтыя у патрату ні пашлі; сямья, як пашла, было чым ногі абуваць).

Трошкі далей гарэу другі агонь. У агні стаяу гаршчэчак; нешта есьці варылося. Каля агню сядзело некалькі мужчын і жанок. Паміж імі былі і Лукаш з Гілерыкам. Лукаш ціпер быу гэткім, як тагды, калі ен падзяліуся з братамі. Што будзе рабіць заутра, як далей жыць, ен ні ведау, як ні ведалі і усе тыя людзі, якіх нідоля прымусіла пакінуць свой родны кут ды ісьці на чужыну, марна трацячы свае сілы, дабываючы кусок горкаго хлеба сабе і дзецям сваім, каб падтрымаць свае цяжкае жыцце, а пасьля, калі дасьць Бог, зноу вярнуцца у гэты дарагі, родны куток.

— Што, братка Лукаш, думаеш?.. Куды мы паедзем, як жыць будзем? А-ах, ах! От давялося!..

І стары Гілерык утараніуся на Лукаша, як бы чэкаючы ад яго такой рады, каторая паможа яму у ціперашнім жыцьцю.

Лукаш падняу сваю змарнелую галаву, паглядзеу на Гілерыка і безнадзейным голасам прагаварыу:

— Як жыць? Як Бог дасьць. Тут ужо мы з дзядзькам нічога ні парадзім. От паедзем, покуль будуць гнаць. Негдзе прыпынімся. Няужо нам ні найдзецца мейсцо на сьвеці? Неяк мо' пражывом.

— Бог ведае, гдзе прыпынімся с сямейкай. Ніколі-б ні паехау, але што ты зробіш—гоняць. Старому прыдзецца свае косьці занесьці на чужыну. Ай, як кепска без сваей хаты.

— Ну, нічога ні зробіш! Мо' дагэтуль яны ужо пагарэлі, адно попял застауся.

Гілерык задумауся.

Лукаш пашоу пад воз, гдзе ужо лажылася спаць аго жонка з дзяцьмі. Малое моцна крычало; большы хлопчык плакау:—Хо-ола-адна-а...

Жонка сярдавала і сама разам з імі плакала.

— Ну, пакінь, Наста, годзі ужо! І так нудна, іншчэ плачаш. Дай я падзяржу малога. Але дзіця ні уціхало. Як савіны крык, цэлую ноч чуцен быу яго плач. Падняліся суседзі, каторыя спалі блізка, раілі, што зрабіць, няньчылі, насілі па руках, ды нічога ні памагало. Пад дзень яно ужо пачало крычаць сіпатым, тоненькім галаском, а пасьля і саусім заціхло, і толькі цяжка дыхало. Да другой ночы яно ні дажыло. На руках у Лукаша кончыло свае жыцце...

Мейсцо, гдзе стаялі бежанцы абазначылося магілкаю, з белым хвоевым крыжыкам.

VI.

Нядзель дзьве ехау Лукаш с сваімі сябрамі, пакуль ужо ззаду ні было ніякаго прыгону. Заехаушы у вадну веську, яны пачулі, што немяц ужо застанавіуся і далей ні пойдзе. Ехаць жа далей было усе цяжэй. Харчэ сабе і каню зьвяліся. Конь змарыуся і ні хацеу цягнуць воза. Гэтак было ні адно у Лукаша. Усе патаміліся і хацелі сапачыць, альбо саусім застанавіцца на мейсцы.

Сабраліся бежанцы у вадну кучку і давай радзіцца, як тут лепей зрабіць. Некаторыя раілі ехаць далей, бо, кажуць, тут і хлеба німа і рабіць ні будзе чаго. Лукаш, Гілерык і іншчэ колькі мужчын і кабет цьверда уперліся і сказалі, што далей ні паедуць.

— Тут іншчэ—лічы—свая старонка, свае людзі, ні вельмі далека да свайго кутка. А калі часам прагоняць немца, дык і вернемся скора да дому.

На гэтым згодзіліся і пачалі шукаць будыніны, гдзе-б ім размесьціцца.

У сяле было колькі хат парожных. Людзі то на службу выехалі, то, загадзе, ад вайны уцяклі. Лукаш астанавіуся у адной з гэтакіх хат.

Адпыхаць спакойна ні было калі. У хаці былі толькі голыя сьцены, на зямлі павыбіваны па калена ямы, усюды сьмецце, бруд. Трэба было зрабіць які-небудзь парадак. А калі у хаці было трохі упарадкавана, трэба было парупіцца і аб тым, каб было што есьці сабе і коніку. А гдзе тут узяць? Заработак ні знайходзіцца, купіць і грошай ні на заусюды хваціць. Ізноу гадай, як пачаць, што зрабіць.

На шчасьце, ці на нішчасьце,—Лукашу доуга ні прышлося дбаць аб тым, каб як лепей самым пражыць і коніка ні прадаваць. Калі чалавеку здарыцца беда, то ні забавіцца прыйці і другая, а за ею іншчэ сем, і ідуць так, што адна ні кончыцца, другая пачынаецца, і ні даюць чалавеку адумацца.

Гэтак было з Лукашом. Хадзіу ен і усе пытау, гдзе-б прыстаць у заработкі і нігдзе нічога ні знаходзіу. Раз прыйшоу да дому ды чуць ні плача: гдзе найці хлеб?

— Пайду заутра, хоць за хлеб буду служыць у кагонібудзь.

Але назаутра яму ні прышлося ісьці. Як раз бралі запас за тыя гады, калі і Лукашу трэба было ісьці.

— От, ціпер ні трэба заработкау шукаць,—казау Лукаш, седзячы на калодзі і апусьціушы галаву:—Як жа ты ціпер будзеш жыць, Настачка?

Жонка маучала і нешта паролася каля печы.

— Ні нудзіся вельмі, галубка. Ціпер купляй за грошы, калі есьць. Мо' будуць пасьля даваць якую падпамогу. Дасьць Бог, як небудзь пражывом.

— Ды я тут то ні згіну. Калі здарова, то зараблю сама на хлеб. Неяк будзем жыць; ні адна я такая. Але як ты... Вайна—ні жарты... Мо' ці вернешся калі.. Дзіця ужо пахавала... Ох, за што Бог на міне пакуту паслау!..

У нудзе прайшоу увесь вечар. Назаутра раніцаю Лукаш пачау зьбірацца. Пачаліся прычытанні... Як ні хацелося яму ісьці, але нічога ні зробіш. Апошні раз пацалавау свайго Алеся, разьвітауся з жонкай і выйшау з вескі.

Шырокая дарога паміж поля. Тая дарога, каторую Лукаш ішоу, варочаючыся да дому з Японскай вайны. Лукаш ідзе борзда, ні застанауліваючыся. Рой мысьляу уеецца у галаве яго. Усе успыло на думку. І першая служба у японскую вайну, хатнія цяжды, першае гаспадарства, бежанства, сьмерць хлопчыка малога. Сэрцо сьціснулося ад жалю. Лукаш плакау, хоць без сьлез. За увесь гэты час ен значна пастарэу. На

твары зьявіліся глыбокія маршчыны, а на барадзе сівыя валасэ. Уся хвігура яго, здаецца, памяншылася. Але надзея у чалавека усе ж засталася.

VII.

Лукаша прызналі годным да ваеннае службы, і залічылі у запасны полк. Вучэнне ні вельмі лапякало яму: усе гэтыя штукі ен ведау с першае службы. Бяда толькі у тым, што сілы у яго ужо ні было гэтулькі, як раней. Старшыя ні раз крычалі, нават штурхалі пад бакі, і таварышы па службі сьмеяліся з яго. Трэба было ведаць, які Лукаш быу дома, і бачыць яго у салдатах, каб заменіць вялікую розніцу у гэтым чалавеку. Дома яго уважалі, лічылі за добраго, разумнаго чалавека, а тут Лукаш зрабіуся паніхачом і пасьмешнічам. І ен горш, як аб усем, бедавау аб тым, што вельмі кепска жыць с чужымі людзьмі.

Лукашу часта здаралося пераносіць зьневагі і папрокі. З гэтакіх здарэнняу адно больш за усе задзело яго за сэрцо. Ехау раз Лукаш па залезнай дарозі. У вагоні таварнаго цягніка было шмат салдат. Тут былі маскале, палякі, казакі. Ехалі яны хто на пазыцыю, хто у сваю часьць, хто да дому. Паміж імі быу і Лукаш. Ен ехау с сваей часьці у гошпіталь.

Пачалася гутарка аб тым, як жывуць людзі у розных губернях. На наш край пасыпаліся нараканні, адно за другім. Тут людзі цемныя, дурныя, нігодныя,—яны гаспадарыць ні умеюць, ні хочуць па-людзку жыць, гаварыць ні умеюць...

— Ты, земляк, Мінскай губэрні?—пыталіся у Лукаша.

— Мінскай, але цінер жыву у Магілеускай.

— «Але»... «цінер»... ха-ха-ха-ха!—і увесь вагон аж гуу ад сьмеху.

— «Гэта»... «ен»... дабаулялу другі, і сьмех ізноу грымеу.

Доуга іншчэ сьмеяліся, гаварылі, дражнілі. Лукаш стаяу прытуліушыся да сьцяны і ні апраудвауся. Ен пачувау сібе кепска ад хваросьці, а тут іншчэ сьмех, зьдзекі. Лукаш задумауся і у думках ні заменіу, калі праехау тую станцыю, гдзе яму трэба было злазіць.

Тут на яго пасыпаліся папрокі, жарты.

— «Во, глядзеця, гэта Мінскай губэрні. Ну, што за асталоп. Едзе, сам ні ведае куды».

Пачалі глядзець яго дакументы, распытваццца. Лукаш гаварыу ніахвотна, вяла, відаць было што вельмі засмуціуся. На вачах у яго ізноу пачалі строіць кпіны, зьневажаць яго, бо ен быу прыкладам на іх ранейшыя размовы. Лукаш маучау. На вачах блішчалі сьлезы, і ен насілу утрымоувау іх, каб ні пырснулі з вачэй. Толькі адзін чалавек, відаць было, разумеу яго, але ен маучау. Калі пад'ехалі да другой станцыі, ен зьвярнууся да Лукаша.

— Ну, злазьмо, браце. Можа ты адгэтуль пойдзеш да мейсца? А можа паедзін назад па залезнай дарозі?

— Не, братка, надаела мне ужо пытацца. Той сьмяецца, той гоніць. Лепш пайду пехатою. Адгэтуль ні вельмі далека.

Некольки верст ім трэба было ісьці разам. Па дарозі разгаварыліся. Лукаш гаварыу аб усем, гаварыу ахвотна, адкрываючы новаму сябру усю сваю душу. На запытанне, чаму ен гэтакі, нісьмелы, Лукаш адказау.

— Э, братка, ні хочацца мне з імі гаварыць, пярэчыць ім! Ды што з імі гаварыць: сьмяюцца, самі ні ведаючы с чаго. От, абыназьдзекавацца с чалавека. І гэтак усюды і заусюды.

Доуга іншчэ гаварылі, ідучы дарогаю. З гутаркі Лукаша можна было дазнаць, што гэта найлепшы чалавек, як грамадзянін і хлебароб. Мае ен і грамадзянскую свядомасьць, мае ахвоту да працы, умее хараша гаварыць роднаю мовай, мае добрае сэрцо, ды толькі ні мае доугаго языка, каб абгаварваць другіх,—лісьлівай хітрасьці і дурной гордасьці, каб зьдзекавацца над другімі.

VIII.

Лукаш часта пісау да дому лісты. На свае жыцце ен ні жаліуся. Толькі часта напамінау, што цяжка жыць на чужыні і вельмі хацелося пабачыцца с сямьей.

Наста, жонка яго, на новым мейсцы трохі абжылася. Сьперша ей было цяжка прывыкнуць да новаго жыцця. Але чалавек да усяго прывыкае. Прывыкла і Наста, хоць жыцце было цяжкае. Ведама, як жывуць бежанцы. Заусюды ніспакой, старанне аб заутрашнім дню. Тае падпамогі, якую давалі сямьям бежанцау, ні хватало. Трэба было дбаць самым. Хто меу сілу, таму іншчэ ні так цяжка. Наста хоць мала здабывала сваею працаю, але на дваіх як-нібудзь хватало. Часам штокольвек заробіць, паек адтрымае—так і кідалася і чакала, калі Лукаш вернецца да дому.

Малы Алесь што дня успамінау бацьку. З мацярою яны талкавалі, як будуць жыць дома разам, як ен будзе з бацькам езьдзіць на поле араць, як купіць яму бацька маленькаго коніка. і ен будзе баранаваць.

— Падрасьцеш, будзеш каровы пасьвіць. А узімку у школу пойдзеш.—казала яму маці.

Алесь важна слухау, размауляу, як стары, і ні давау тхнуць мацяры, пытаючыся, калі вернецца да дому бацька.

Каля году прайшло ад таго часу, як Лукаш пісау у лісьце да дому, што ен зараз прыедзе у госьці. Рады былі матка с сынам. Але Лукаш нешта доуга ні прыезджау. Чакалі, чакалі яго, нарэсьці адтрымалі ліст, у каторым Лукаш пісау:

«Дарагая мая Наста і сынок Алеська! Вельмі хацеу я да вас прыехаць, але цінер ні магу. Я трохі застудзіуся і цінер ляжу у бальніцы. Хвор мая ні цяжкая. Я зараз папраулюся і тагды прыеду да дому. Ты, Настачка, ні сумуй. Глядзі Алеся. Купі яму боцікі, адзежыну, каб зімою ні застудзіуся».

У Лукаша хвор, праудa, была ні цяжкая, і ен наунерад усе прасіу, каб пусьцілі да дому. Але яму ні верылі, і усе перамешчалі з аднаго гошпіталю у другі «на испытаніе». Тым часам, пягаючыся па гошпіталях, Лукаш моцна застудзіуся і захварэу цяжка. У той час, калі пісау гэты ліст (яму пісау адзін добры таварыш, бо сам ен быу ніграматны), ен ужо ні мог устаць с пасьцелі. У бальніцы Лукаш пралежау ад Грамніц аж да Хрэсцау. К гэтаму часу ен ужо мог хадзіць, але выздарауленне усе такі ні было. Ад нуды і цяжкаго жыцця напалі сухоты. К Вялікадню ен выпісауся з бальніцы і прыехау да дому.

Вясна. На дварэ цепла. У весцы ціха. Усе разышліся. Асталіся толькі малыя дзеці да старыя бабы, бо дзядом, каторы хоць крыху мог, прышлося працаваць ізноу на полі. У хаці Лукаша відаць некольки жанок.

Лукаш ляжыць у хаці на палку і цяжка стогне. Вочы яго упалі, твар жоуты, як бручка. Ляжыць і усе паглядае на сваю сямью. З боку сядзіць Наста. Твар утуліла у хустку,— ні то пацеры гаворыць, ні то плача. Каля хвораго тупае жанчына, сястра Насты, папрауляе падушку, падносіць вады.

Хворы ніспакоіцца, паказвае, каб яго пераварнулі на другі бок, падалі вады, падняли. Дыханне што раз цяжэйшае.

Часіны цягнуцца гадзінамі. Наста, адыйшоушыся у кутох, плача і ломіць рукі.

Лукаш павярнуу галау, скрывіуся, цяжка уздыхнуу, і рукой кліча к сабе жонку і хлопчыка. Ен нешта хацеу сказаць, ды толькі цяжка уздыхнуу, пацягнууся і уставіу вочы. Яму далі сьвечку...

У вечар на гэтым мейсцы лежау ен ужо убраны, накрыты белай прасьціной. Ля пакойніка гарэла сьвечка. Наста, чуць жывая, ляжала на печы, а малы Алесь тупау па хаці і плакау.

У той жа дзень Лукаша пахавалі.

Пасьля сьмерці Лукаша, захварэла і Наста. Пахварэла

яна нідоуга. Цераз дзьве нядзелі аддала Богу душу.

Малога Алеся узяла к сабе яго цетка. Гледзячы на хлопца, яна плакала і прычытывала:

— «Ой, дзіцятко мае! Сірата бездольная. Астауся адзін нішчасны. Як жа ты, маленькі, жыць будзеш без іх? Хто знае, якая цібе доля спаткае? Можа і табе прыдзецца, як бацьку тваймy, бадзяцца па сьвеці, покуль ні знойдзеш долі свае».

Алесь, апусьціушы галаву, стаяу, глядзеу у зямлю і раняу сьлезкі.

С. Мікалаушчына. 1917 г.

Антось Галіна.

Сымон Музыка.

(Казка жыцця).

Часьць трэцця.

V.

Час быў ранні. Вёскі спалі,
Ні трубіў у рог пастух,
І дарогі спачывалі,—
Ціха усё было вакруг.
Ад карчмы на шлях ценькамі
Хтось-то сунуўся, як здань,
С палкай, с клункам за плячамі,
Ні уважаючы на рань.
Шоў ён борзда, азіраўся
У бок стадолы і карчмы,
Бы за ім адтуль хто гнаўся
І згубіў яго срэдзь цьмы.
На шляху ён прыпыніўся,
Паразважыў, пастаяў,
Потым ён перахрысьціўся,
Вольным шляхам падыбаў.
У палёх дрэмалі ніві,
Нікнуў у небі зорак пас,
Вот заціўкалі шчасьліва
Пташкі-жаваронкі ураз
І віталі рань сьвятую,
І туман з лагоў уставаў,
І карону залатую
Усход за лесам узьдзеваў.
Адзінокі падарожны
Усё дыбаў і усё дыбаў.
Даль палёў і сьвет разложны
Ціхім усьмехам вітаў.
І быў ён худы і слабы,
Бледнасьць хворасьці ў твары,
І скрозь рвань сьвяціліся драбы,
Кашляў, бедны, як стары.
Толькі вочы больш гарэлі,
Глыбей у лоб вайшлі яны,
А з-за плеч на сьвет глядзелі
С клунка кончыкі струны...
Шыр палёў, цяпло і воля
Адагрэлі яго зноў,
І сьціхалі яго болі,
Аджывала ў сэрцы кроў...
Толькі ж ногі штось замлелі,
Слабасьць нейкую пачуў
І у руках і на усім целі!
І сон хлопца агарнуў,
Ён з дарогі зварачае
І на сонцы пад кустом
Прысядае, спачывае,
Потым крэпка засынае
Распрасьцёршыся пластом.
Доўга спаў ён, як забіты.
Сонцо стало на поудні,
І гулі пад іх сярдзіта
Дзеці лесу, авадні.
— Устань, любы!— казало сонцо
— Абудзісь!—шумеў дубок.
І скрозь травак валаконцо
У твар павеяў вецярок.
— А-а!— Сымонка пацягнуўся.
Голаў сонную узьняў
І ні зразу схамянуўся,
Як, чаго сюды папаў.
— Дзе ж то я і што са мною?—
І прыпомнілось яму,
Як сквітаўся ён с карчмою,
Як уцёк ён і чаму...
Але што то? здань ці дзіво?
Ці вачэй абмылка, зман?
Бы хтось глянуў ды так хціва,
Так прыгожэ і шчасьліва,
Бы душы і сэрца пан?
Штось то блізкае пачулось,
Што? ні выявіць ніяк.
Узвалновало, адгукнулось,
Палажыло у сэрцы знак.
Растрывожыло успаміны,
Што сакрамантам былі
Сэрца беднаго хлапчыны
І ва усякія часіны
Там іскрыліся і ньвялі,
«Гэта сон міне усьпешыў»,
Сумна хлопчык парашыў,
І уздыхнуў, галоўку зьвесіў,
Голас сэрца заглушыў...
— Гэ!— махнуў Сымон рукою,
Каб аб тым і ні гадаць,
—Ні з маёю доляй злою
У сэрцы мары гадаваць!—
Сеў і с клунка ён выймае
Рыбу, хлеб, кладзе на дол;
Ніхай Шлёма выбачае:
Шабасовы гэта стол.
Толькі ж сьнедаць чуць прыбраўся,
Чуе—голас хтось падаў.
Больш Сымонка закапаўся—
Ясна—з ім хтось жартаваў.
Хлопчык ускочыў, азірнуўся,
Галавой абвеў вакруг,
Бачыць—куст узварухнуўся,
І адтуль, як сьветлы дух,
Твар прыгожы выглядае;
Здзаваленне, сьмех на ім,
І Сымонку абвевае
Чымся мілым, дарагім.
— Ганна!—вырвалось у Сымона,
І назад ён крок ступіў
І стаіць, глядзіць зьдзіулёна,
Рукі сьмешна апусьціў.
— Ай, Сымон! які дзіўны ты!—
Ганна сьмехам залілась,
І галоўка самавіта
Над травою узьнялась.
І бліскалі яе вочкі,
Як у жыці васількі
Слоўкі—срэбраны званочкі,
Шчочкі—макавы лісткі.
— Дзе спаткаліcь мы...Сымонка!
Як жа ты сюды папаў?..
А як зыгнуў ад нас гонка—
Слыху, почуту ні даў.—
Ганна борзда гаварыла,
Распытоўвала сябра,
Нават трошкі пажурыла,
Што адрокся іх двара.
— Я суніцы тут зьбірала,
Зірк—аж бачу, хтось ляжыць;
Я спужалась, страшна стало—
Мо' разбойнік які сьпіць.
Ды узяла міне цікавасьць,
Я падкралася бліжэй—
Гэта ж ты, й такая млявасьць
Ад істоты усей тваей!
І мне шкода цібе стало!
Ні пасьмела я будзіць
І гадзіны дзьве чакала,
«Ніхай, думаю, пасьпіць.»
Ці здароў жа? як жывецца?
І куды ідзеш, зачым?..
Сядзьма тут!—Яна сьмяецца
І садзіцца разам з ім.
— Ганна!.. Божачка Ты мілы,
Як я рады—ні сказаць!
Я пачуўся—нібы крылы
Ты прынесла мне лятаць!..
Ты ні ведаеш, Ганулся:
Цяжкі выдаўся мне год.
Успомню—увесь закалачуся,
Сілы ідуць мае на звод.
Я быў хворы—ні пад сілу
Для міне была карчма.
Жыд з мяне выцягваў жылы,
Мае жыцце было—цьма.
Я адзін быў сам сабою.
Хоць вертаўся між людзей:
Толькі у думках жыў табою,
Вашай добраю сям'ею
Мілай казкаю маей.
А цяпер іду... усё роўна,
Толькі б кінуць мой барлог,
Толькі б с скрыпкай жыць любоўна,
Толькі б вольна жыць я мог...
— Ты зьбіраўся сілкавацца,
На міне ты ні зважай.
Еш, Сымонка, што сьціскацца?
Направуляйся і дужай.
А то хочаш? будзем разам
У лесі полудзень спраўляць.
Там збаночак мой, пад вязам,
Дзе і сыр, бліцэ ляжаць.—
У цяньку старога вязу
Селі, сьнедаюць яны,
І іх сэрцы згоды, сьпеву
Ціхай радасьці паўны;
Ні змаукае іх гаворка.
Расказаў Сымон аб тым,
Як яму жылося горка,
Хто быў Шлёма і Яхім:
Як жыдэ шабас спраўляюць,
Што у іх есьць чорт—каршун
І што іх—так людзі баюць—
У страшну ноч бярэ хапун.
Потым сьціх Сымон панура,
І на твар яго зьлёг сум,
Бы у сэрцо турба-хмура
Нацягнула чорных дум.
Ганна голаў нахіліла,
Разважала і яна,
Бы у адзін іх сум акрыла
Поўдня тая цішына.
— Што ж мы змоўклі?.. Эх, Ганулся!
Як падумаю, што зноў
У сьвет адзін павалакуся,—
Проста у сэрцы стыне кроў.
Я нідаўна быў шчасьлівы,
Ні гадалось ні аб чым,
Ні палохаў сьвет жахлівы,
Як бы я й ні жыў у ім.
І у той міг перад сабою
Толькі меў цябе адну,
Сэрцо поўнілось табою,
Бы сваю знайшло вясну
У сьвеці гора і блукання,
Толькі ж ёсьць канец усяму,
Наша скончыцца спатканне,
І мой дзень у тугу зьмеркання
Зноў апусьціцца, як у цьму.
Мы разыйдземось. Дарогі
Нашы розна пабягуць,
Паміж намі есьць парогі,
І нам іх ні абмінуць.
Мы, Ганулся,—каліны,
Адной скрыпкі дзьве струны.
Іх аднакі скрозь пуціны,
Ды ні сходзяцца яны.
У прыгодах ёсьць дзьве меры:
Усьміхнецца шчасьце мне,
Я ужо мысьлю, поўны веры,—
Шчасьце пройдзе, патане.
І ад таго пачування
Сэрцо болем зашчыміць,
І ад шчасьця того, Ганя,
Толькі цень яго стаіць.
А у нягодах разважаю:

І ёна ні вечна: ён
Усё ж канца я прычакаю,—
Цешусь думкаю такой.—
— Гэта—праўда, праўда мілы:
Толькі ж трэба й то сказаць:
Даў табе Бог здольнасьць, сілы,
Розум гэтак разважаць.
Аднаго ні даў—удачы.
Гора многа ты панёс:
То абмылка—мех жабрачы,
Ні такі, Сымон, твой лёс!
Ты—пакрыўджан, ты—змардо-
[ван.
Ты—«ні ў родных каравёх»
У мех жабрачы талент схован,
Ды дасьць волю яму Бог...
Ты паслухай: ніхай у полі
Роўна колейкі ідуць,
Ніхай дзьве струны, дзьве долі,
Песьню ў згоднасьці плюць...
А цяпер, на развітанне,
Пайграй, Сымонка, мне,
Каб мінута разставаньня
Нам казала аб вясне.—
Слухаў ён і крэп душою,
Сьвет хацелося абняць,
На калені стаць прад ёю,
Жыцьце ёй свае аддаць.

І чароўна зыкаў хвалі
Пакацілісь, пацяклі.
Гэта—анелы сьпевалі
Радасьць Божую зямлі.

(Канец III ч.)

Якуб Колас.

8—12 хіі—1917

Падзяка.

Тры гадкі вайны ніскора
Неяк праняслося
Рэкі сьлез і крыві мора
У гэты час лілося.
І ні мала у чыстым полі
Палягло галовак,
Ды асталося даволі
І сірот і удовак
Ды прапало шмат багацьця
У ліхой гэтай буры —
Ні сьпісаў-бы, мой ты браце,
На валовай скуры.
Гдзе ні глянь—равы, акопы
Ды драты калючы,
А гдзе былі гумны, шопы—
Галавешак кучы.
Ды гдзе есьць іншэ будынкі
На горо, на беду,
Ні запражкі, ні скацінкі,
А двароў—ні сьледу
А лясы, лясы і пушчы,
Як намаляваны,
Асталіся з вашай гушчы
Толькі пні—паляны.
А народ тутэйшы стольві
Зазнаў гора, мукі,
Каб ні зналі яго толькі
Нашы дзеці, унукі.
А «бежанцы»-усякі знаець—
Як селядцы у бочках,—
І гаруюць і марнеюць
Па чужых куточках.
Ні адзін з нашаго брата
Янка ці Сымонка.
Сам гаруець тут у салдатах,
А пад немцам—жонка.
Дык як толькі нам сказалі
Што ваеваць годзе,
І што нашы з немцам сталі
Гаварыць аб згодзе,—
Зашумелі нашы брацьця
І загаманілі,
Ды ні адзін пачаў рвацьця
Да Ганькі, Марылі.
І як выйшла гэта дзейка
Пад Каляды штосьці,
Дык сабраўся наш Андрэйка
Да сваіх у госьці.
Патрулі яго і варты
Нашы прапусьцілі,
Тагды немцы, як на жарты
З ім загаварылі.
«A, gut Morgen, Herr кам-
ратку,
Вып'ем водкі чарку!
Мы трымалі у парадку
Тваю гаспадарку.
Тваю хаціну убогу
Чысьцілі, бялілі,
Слалі новую падлогу
І што тыдзень мылі.
Ды іншэ можым пахвалiцца
Прад табою самі,
Што ві маглі дахадзіцца
Мы тваей «мадамы...»
—«Што ты хаіў маю хатку,—
Дзякую за гэта,
А за бабу... мой ты братку,
Спытаю у сьвету.»

30/хіі—1917 г. **Стары Улас.**

КРОНІКА.

Беларуская штотыднёвая газэта «Krynica», што да гэтаго часу выдавалася (лацінкаю) у Петраградзі пад кіраўніцтвам ксяндза Л. Хвецько, цяпер перанесена у м. Мінск-Беларускі (Кондатаўская вул. № 1, кв. 6) і выходзіць пад рэдакцыей ксяндза В. Гадлеўскаго. 21-го лютаго выйшаў № 3 газэты «Krynica» [два першых нумары вышлі у Петраградзі]. С прычыны зьняцьця праз немцаў почты, газэта часова прыпынілася і калі выйдзе чарговы нумар,—німа ведама. З № 1 «Krynica» мелася стаць газэтай, глаўным чынам, для каталіцкаго селянскаго люду.

«**Беларускі Шлях**»—новая беларуская газэта у беларускай мові. 8-го [23] сакавіка вышаў першы нумар газэты. «Беларускі Шлях» мае стаць органом утворанаго у Мінску «Мінскаго Беларускаго Прадстаўніцтва», у выканаўчы комітэт катораго увайшлі: П. Алексюк, Р. Скірмунт, А. Уласаў, сьвяшчэннік Кульчыцкі, ксёндз В. Гадлеўскі і інш.—усяго 9-ць чалавек. (Адрэс газэты і прадстаўніцтва: Серпухоўская, д. № 12).

Газэта мае быць штодзённаю.

«**Бѣлорусская Земля**»—газэта беларуская у вялікарускай мові, мае выходзіць два разы на тыдзень (Адрэс: Архіерэйск. пер., 5).

Трэба зазначыць, што гэта самы ніудалы способ пашырэння беларускаго руху. Тут заўсюды будзе больш шкоды, як карысьці. Тут толькі здаецца, што праз вялікарускую (расійскую) мову дасягаецца мэта, як часам здаецца, што халодная вада сунімае боль зуба,—потым пачынаецца яшчэ горшая боль. Выдаючы беларускую газэту у расійскай мові, трэба заўсюды спадзевацца, што чытач газэты нікалі ні зацікавіцца беларушчынай і на запытанне адкажа: «А на што нам гэта беларушчына з яе «брыдкаю», «простаю» моваю? Такім чынам, падсекаецца той сук, на каторым сядзяць выдаўцы «Бѣлорусской Земли.»

Мы рашуча засьцерагаем кіраўнікоў газэты ад іх памылковаго шагу і будзем заўсюды змагацца з гэтым модэрнізованым способам паварачывання беларусаў на маскоўцаў. Зноў кажам: «Хто любіць Беларусь, а культуры і мовы яе ні прымае,—той падашуканец, хоць можа сам таго ні хоча, або ні ведае, бо—«хто любіць Айца Нябеснаго, а бліжняго свайго ніпавідзіць,—той лжэц.»

Што «земля, на которой мы живемъ,—ни польская, ни литовская, ни великорусская, а искони бѣлорусская»—гэта добра, але пакуль землю гэтую будуць бараніць беларусы праз «ѣ», то яна напэўна будзе лічыцца і польскаю, і вялікарускаю і нават літоўскаю...

Мусім зазначыць наогул, што беларусам німа жаднае патрэбы у выданні газэты на расійскай мові. Кожная мейсцовая газэта ахвотна дасьць мейсцо усім артыкулам, знаемячым шырокае грамадзянство з беларускім рухам. Выданне асобнай вялікарускай газэты,—гэта дарэмная трата грошай. І ні добра адбіраць хлеб у дзяцей ды кідаць яго псам...

Памятка беларусам маскоўскай прыхільнасьці.

Калі у Расіі панаваў цар, дык нам казалі, што у нацыянальным уціску вінаваты ні народ вялікарускі, а толькі яго цар, хоць трудна было зразумець, хто забараняў вялікарускай інтэлігэнцыі абстаіваць, напрыклад, нацыяналізацыю школ.

Потым, як скінулі у Расіі цара, а тым часам нацыянальнай палёгкі ні прышло, дык гэта тлумачылі тым, што кіраўніцтво у дзяржаві захапіла буржуазія ды й ні час, моў, займацца нацыянальным пытанием. Вось прыдуць соцыялісты, дык тыя ужо зробяць і кожнаму ураўняць.

Прышоў соцыяліст—міністр А Керэнскі і, ні вагаючыся, абвесьціў, што «не отдастъ достоянія революціонной Россіи и будеть защищать яго кровью и желѣзомъ.» Так пагражаў ён Украіні і Фінляндзіі, калі тыя паверылі слову вялікарускай дэмакратыі ды сталі «самоопредѣляться.» Прыхільнікі маскоўскай арыентацыі заспакоіліся, але іх усьцешылі тым, што Керэнскі паддаўся буржуазнаму уплыву, а вось хутка прыдзе настаяшчая соцыялістычная дэмакратыя, тагды... тагды народы Расіі здтрымаюць поўную магчымасьць самаадзначэння і нават пэўнюю падтрымание.

Сталі чакаць і дачакаліся. Прышоў большэвізм і запанавалі на Беларусі т. званыя «народные комисары Зап. Области.» Настаў час сапраўднаго уладарства маскоўскай дэмакратыі. Заварушылася і Беларусь. Сабраўся першы усебеларускі зьезд. А велікаруская дэмакратыя праз сваіх кіраўнічых стала дапамагаць беларускаму нацыянальнаму вызваленню такім абычаем: «Телеграмма. Западофронтъ, Полукорову Сообщите товарищамъ, чтобы на съѣздѣ бѣлоруссовъ Рады они произвели переворотъ умовъ, расколъ и выяснили буржуазность ея. Это требуется. Главкозапъ Мясниковъ.

Гэта—спрыянне беларускаму адраджэнню. а вот дапамога: «Комиссаріятъ Внутренныхъ Дѣлъ Западной Области. 17-го декабря 1917 г.. № 1425. Товарищу Резаусскому. Предписывается, имѣя въ своемъ распоряженіи достаточно вооруженную силу, оцѣпить зданіе. гдѣ происходитъ засѣданіе Бѣлорусскаго Съѣзда, арестовать президіумъ Съѣзда, а равно избранный имъ органъ краевой власти; отозвать со Съѣзда т. т. большевиковъ и стоящихъ на точкѣ зрѣнія Совѣтской власти, а самый Съѣздъ объявить распущеннымъ. Комиссаръ К. Ландеръ. Секретарь (подпіс нічытэльна напісаны).

Вось гэтакія і шмат іншых, ні меньш цікавых «памятак для беларусаў маскоўскай прыхільнасьці» было знайдзено у паперах «народных камісараў» посьля таго, як яны паўцекалі з Мінску перад прыходам немцаў.

Гэта трэба запамятаць і заўсюды трымаць на увазі прыказку слаўных нашых продкаў: «З маскалём дружы, а камень за пазухай дзяржы.»

Я. Л—н.

Што робіцца у Мінску?

Вось ужо другі тыдзень Мінск жыве асобным жыццём, ні маючы ні тэлеграфных, ні пачтовых зносін з другімі гарадамі. Нідаўна, праз нямецкую ваенна-палёвую почту, пачалі адтрымлівацца нямецкія газэты, у том ліку і газэты з Вільні. Прыходзіць беларуская газэта «Гоман». Газэта выходзіць двойчы на тыдзень,—кірыліцай і лацінкай.

Мінскія штодзенныя газэты друкуюць ужо тэлеграмы нямецкаго генэральнаго штабу.

Весткі з Расіі, якія адтрымоываліся дагэтуль выпадкова і акольнай дарогаю, былі вельмі ніпэўныя.

У Мінск прыбыў з Вільні генэрал-губэрнатар фон-Пільтц, да якога належыць упарадкаванне грамадзянскай улады на Міншчыні. Ен прыняў цэлы рад дэлегацыяў ад розных інстытуцый і арганізацый.

У Мінску пачаў сваю чыннасьць гэрманскі ваенна-палявы суд.

4 сакавіка г.г., с прычыны замірэння з Расіяй, у мейсцовых царквах і касьцелах адбыліся падзячныя набажэнствы.

Вышлі у сьвет новыя газэты у расійскай мові: «Бѣлорусская Земля» і «Минская Мысль».

Апошнімі днямі у Мінску паявілося шмат хлеба і мяса. Разам с тым цана на хлеб паменшала,—замест 1 р. 50 к. —1 р., а то і 90-80 кап. за фунт. Другія прадукты трымаюцца у даўнейшай цане.

У Мінску пастаноулено склікаць зьезд гарадзкіх і земскіх самаураваў Мінскай губ.. Зьезд мае разгледзіць шмат важных спраў, а у першую чаргу—харчавую і фінансовую у зьвязку з новымі варункамі жыцця. Пры гарадзкой управі заложано арганізацыйнае бюро аправанвя тэхнічных варункаў склікання зьезду. арганізацыі справядліваго прэдстаўніцтва і г. д..

Беларускі Народны Сэкрэтарыят, які да гэтаго часу ні мае свайго памешкання, часова камешчаецца у памешканню В. К. І-го Усебеларускаго Зьезду [Паліцэйская, 2-6].

«Т-во Беларускае Культуры» закладае у будынку «Беларускай Хаты» [Конны рынак, быўшы «амэрыканскі барак»] бібліатэку-чытальню. Там жа мае у хуткім часі пачаць свае прэдстаўленні Беларускі Нацыянальны Тэатр.

Беларускі каопэратыў «Залатагорская Хаўрусная Крама» перанесена на Залатагорскую вуліцу. Каопэратыў гэты ідзе вельмі добра. Нідаўнымі часамі адтрымаў мануфактуру і галёшы, якія за нідарагія цэны прадаваліся сябруком к-ву.

«Залатагорская Хаўрусная Крама» мае на мэці адкрыць нідарагую сталоўку-чайную на каопэратыўных умовах.

„Гоман“

Посьля трохгадовай разлукі, мы адтрымалі першую пэўную вестку ад родных братоў нашых з Віленшчыны. У рэдакцыю «Вольнае Беларусі» прынесьлі Віленскую беларускую газэту «Гоман» за 5 марца 1918 году—і праўдзівы радасны «гоман» падняўся у нас. Газэта перадаецца з рук у рукі, як нешта сьвятое... Цікавяцца кожнай драбніцай мілаго госьця... Чытаеш кроніку, чытаеш стацці, чытаеш паміж строк і... зусім ні чытаеш, бо радасьць перашкаджае спакойнаму чытанню. І колькі гаворыць душы знаёмая вуліца, знаёмы куток, гдзе разам шмат гадоў калісьці працавалі. Колькі успамінаў...

У артыкулах гаворыцца аб «польскіх апэтытах на Беларускую зямлю» (усё, як у нас). Але адважна нясецца «гоман» праўды нашых віленскіх братоў па усіх лугах пушчах і вёсках пакутнай маці-Беларусі. Беларус сам гаспадар сваёй зямлі!

Б.

Беларускі тэатр.

«Міхалка», камэдыя на І дзею.

«Беларуская Хатка», што месьцілася раней на Захараўск. перавул. д. № 6, рэарганізована ціпер у культурна-прасьветны клюб пад найменнем «Беларуская Хата» і месьціцца на Коннай плошчы у будынку, перайшоўшым да «Т-ва Беларускай Культуры» ад «Хрысьціянскаго Саюза Маладых Людзей», заложанаго амэрыканцамі.

3-го (18) сакавіка адбыўся там першы беларускі спэктакль. Была настаўлена камэдыя на 1 дзею «Міхалка.» Спэктакль ставіла «Беларуская Вучнеўская Грамада.» Гралі вучні,—гімназісты, рэалісты, сэмінарысты і гімназісткі. Спэктакль вышаў натта добра, як для вучняў. Шкодзіло толькі тое, што артысты—аматоры кепска ведалі свае ролі, а іншыя з іх натта кепска акцэнтавалі беларускую мову і дадавалі шмат русіцызмаў.

Вучням трэ' уважней адносіцца да роднай мовы. Трэба чытаць беларускую літэратуру, вучыць вершы, а, глаўнае, пастаянна гаварыць па-беларуску у прыватным жыццю. Бывало у чэхаў істнавало правіло, паводлуг катораго кожны чэх, дзе-б ён ні апынуўся і с кім бы ні меў размову, павінен быў спачатку зьвяртацца па-чэшску, і толькі тагды, калі яго ні разумелі і калі ніразуменне гэтае шкодзіло яго інтарэсу, толькі—тагды ен мог гаварыць іначай.

Шануйце родную мову!

Ю. В.

Рэдактар Я. Лёсік.

Выдавец: «Т-во Беларускай Культуры». Друкарня Я. А. Грынблята.